

Váncsa Imre a csíkmadarasi juhtartó gazdák véleményének tükrében

Jelen fejezetben arra teszek kísérletet, hogy a Váncsa Imréhez fordult juhtartó gazdák egyéni véleménye alapján képet alkossak az általam vizsgált személyről.

Mielőtt még rátérnék az ő társadalmi megítélésére, fontosnak tartom a szakirodalom és saját kutatásom alapján körvonalazni azt, hogy a közösségek részéről a pásztorok, juhászok személyéhez, tevékenységéhez milyen elvárások és értékítéletek kötődtek.

Paládi-Kovács Attila írja, hogy a pásztorok a magyar társadalomnak jellegzetes részét alkották, amely foglalkozási csoportnál többet jelentett: a magyar társadalomnak szociális, kulturális és mentális szempontból is sajátos csoportját alkották (Paládi-Kovács 2000: 117). A pásztorok között nagyfokú összetartás volt jellemző, amely a társadalmi élet számos más területén is megnyilvánult. Egyrészt a sajátos életforma miatt a házasságok is gyakran pásztorcsaládok gyermekei között történtek. (Paládi-Kovács 2000: 129.) Bencsik János írja, hogy a Hajdúságban a 20. századig a gulyások és juhászok egymás között nősültek, ezzel továbbörökítették foglalkozásukat, pásztorúrasztásokat alakítva ki (Bencsik 1971: 192).

Mivel pásztorok és parasztek kölcsönösen lenézték egymást, általában ellenezték azt is, hogy földműves és pásztor egymással kössön házasságot (Luby 1942: 62–63). A pásztorcsaládok előítéllettel fogadták a családjukba került parasztlányt, mert az általában nem értett a tejfeldolgozáshoz és a településtől elzárt életforma sem kedvelt számára (Paládi-Kovács 2010: 160).

A parasztagazda elismerte a juhász szakértelmét, azonban társadalmilag maga alatt valónak tartotta azt (Paládi-Kovács 2010: 161). A juhászok egymást közt is különbséget tettek, általában a juhászok a saját maguk szakértelmét többre tartották, mint a másét (Bencsik 1971: 187).

Váncsa Imre is az időnként településre érkező, idegen bácsokról negatív véleménnyel volt. Azokat magával szembe helyezte, és úgy gondolta, hogy ezek a személyek nem végzik elég jól a munkájukat, illetve nem elég kitartóak ahhoz, hogy több éven át vállaljanak felelősséget a település lakóinak juhaiért.⁸¹

A csíkmadarasi lakosok véleménye szerint a település pásztorai általában birtok nélküli, szegény emberek voltak.⁸² A szegénység problémája nemcsak a falubeliek, hanem az egykor juhászattal foglalkozók részéről is megfogalmazódott. Életüknek arra a részére, amikor juhászattal foglalkoztak, úgy emlékeznek, mint nehézségekkel

81 *Ezek hányódnak. Egyszer itt vannak, máskor ott vannak. Mikor kitelik a levele, akkor megy tovább, két faluval arrább, ha el nem megy a híre addig.* (Váncsa Imre, Csíkmadaras)

82 *Szegény embernek vélték, azoknak nem vót birtokjok. Egy-kettő ha lehetett, de szegény emberek vótak örökké a pásztorok, világ-világ óta.* (Antal Biró Irén, Csíkmadaras)

teli időszakra,⁸³ ezzel szemben megfogalmazódnak olyan vélemények is, amelyek azt támasztják alá, hogy ez a tevékenység jövedelmező is lehetett, hogyha a *felelős pásztor* munkáját odafigyeléssel végezte.⁸⁴

A megkérdezett csíkmadarasi lakosoknak egy része azon a véleményen van, hogy napjainkban a juhászatból élő személyeknek túl nagyok az igényeik. Számukra megfelelő pénzbeli fizetség hiányában nem vállalnak pásztorságot.⁸⁵

Jelen kötet azon fejezetei, amelyek Vánca Imre tevékenységét, kapcsolatháló-ját, életkörülményeit tárgyalják, főként az ő szóbeli megnyilatkozásain alapulnak, amelyek kiegészülnek a kutató, résztvevő megfigyelő módszerével és az ezek alapján alkotott nézetével. Úgy gondolom, hogy ennek a kettőnek az egysége nem elegendő ahhoz, hogy a bács státusban tevékenykedő Vánca Imréről reális képet kapjunk. Azért, hogy egy összetettebb képet alkothassak, szükségesnek láttam megkeresni néhány juhtartó gazdát, hogy az ő szemszögükből is láttathassam a bácsot.

Mivel a bács pályafutása során, a 2011-es évben került a legtöbb juhtartóval gazdasági kapcsolatba, így indokoltnak láttam azt, hogy a 2011-es évben készült, juhtartó gazdák adatait tartalmazó adatbázis alapján válasszak ki néhány olyan, a falu különböző részeiben élő személyt, akiknek véleményére alapozva megerősíthetem vagy megcáfolhatom azt a képet, amelyet Vánca Imre és családja a kutató előtt forgalmaz magáról.

A 2011-es kutatás – amely elsősorban a bács kapcsolathálójának feltérképezésére irányult – eredményeként egy, 108 juhosgazda adatait tartalmazó adatbázist hoztam létre. Ez tartalmazta a juhtartó gazdák nevét, születési időpontját, pontos lakcímét, juhaiknak számát, az évet, amióta juhaikat Vánca Imréhez adják, illetve a viszony típusát, amely fennáll bács és juhtartó gazda között. Az adatbázis alapján kiválasztásra került néhány olyan személy, akik különböző módon formáltak véleményt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az ő véleményük alapján megalkothatjuk a gazdák általános véleményét a juhaikért felelősséget vállaló személyről, csupán arra ad lehetőséget, hogy egy másik szemszögből is betekintést nyerhessünk Vánca Imre tevékenységébe. A gazdák kiválasztásánál a szelekció szükségszerűnek mutatkozott, ugyanis mind a 108 személynek a felkeresését és a velük való interjúkészítést a kutatás időbeli keretei nem tették lehetővé. A gazdák véleménye nem reprezentatív. Ennek a néhány személynek a megkérdezésével az volt a célom, hogy jelezzem, a bácsról másfajta kép is forgalmazódik a településen.

2012 áprilisában öt juhtartó gazdához (közülük egy személy olyan gazda, aki bizonyos okok miatt sohasem adta Vánca Imre *seregébe* juhait) látogattam el, akikkel félig strukturált interjút készítettem. Az interjúkészítés időpontja a kutatási téma szempontjából aktuálisnak mutatkozott, mivel a juhok tavaszi számbaadásának pe-

---

83 *Valahogy megéltünk, met akkor es sokan vótunk, szegények vótunk. Lovunk es vót, mindenféle vót. Kínlódtunk annyit.* (Péter Dénes, Csíkmadaras)

84 *Az ember, ha jól mellé állott, többet tudott keresni, mint a földműveléssel foglalkozók.* (Fazakas Árpád, Csíkmadaras)

85 *A pásztorok akkora mértékben nagy igényűek, hogy ki se lehet mondani. Ha nekik nem jön ki mostani pénz szerint 1000-1200 lej, akkor nem foglalkoznak.* (Biró Imre, Csíkmadaras)

riódusában kerestem meg a juhosgazdákat. Az adatközlők egy része már számba adta juhait, másik részét pedig néhány nap választotta el attól, hogy egy bács felelőségére bízva állatait.

A juhtartó gazdáknak feltett kérdéseim, igazodva az aktualitásokhoz, arra vonatkoztak, hogy a 2012-es évben és az azt megelőző években kinek a seregébe adják/adták juhaikat, ezt milyen megfontolásból teszik/tették, milyen tapasztalataik voltak előző évekből a felelős pásztor tevékenységéről, s ezek a pozitív vagy negatív tapasztalatok a 2012-es időnyre nézve hogyan befolyásolják őket.

Kutatásomnak elsődleges célja azt volt, hogy véleményeket gyűjtsék a csíkmadarasi bácsról, Vánca Imréről, de emellett teret adtam annak is, hogy a gazdák arról is beszéljenek, hogy rajta kívül kiket tartanak érdemesnek erre a szerepre. Úgy gondoltam, hogy Vánca Imrére nézve azok az információk is beszédesek lehetnek, amelyek nem rá irányulnak, de azokból kiindulva következtetéseket vonhatunk le arról, hogy másokhoz viszonyítva tevékenysége pozitív vagy negatív irányba befolyásolja a juhtartó gazdákat.

Sok esetben ahhoz, hogy megfelelő mennyiségű információ birtokába juthassak, szükséges volt a Vánca Imre személyére való konkrét rákérdezés, azonban mindezt úgy próbáltam megvalósítani, hogy közben a gazdák előtt rejtve maradjon az, hogy a bács vizsgálataimnak központi figurája, attól tartva, hogy a gazdák erről tudomást szerezve (esetleg tartva attól, hogy bizonyos általuk „kiszolgáltattott” információk visszajuthatnak a bácsához) elhallgathatnak olyan lényeges információkat, amelyek a kutatást negatív irányban befolyásolhatják.

A Vánca Imrével való gazdasági kapcsolatuk ideje változó: két gazda, Fazakas Áron és Biró Imre a 2011-es évtől kezdődően adták juhaikat az ő seregébe, így az ő kapcsolatuk vele mindössze egy-egy évre korlátozódik, ezzel szemben egy másik személy, Pál József nyolc éve áll gazdasági kapcsolatban a báccsal, további egy személy, Péter Ferenc egy év megszakítással 7 éve szerződik Vánca Imrével, egy személy pedig olyan juhtartó gazda, aki sohasem adta Vánca Imréhez a juhait, ennek okára e fejezet keretében kitérek.

A korábbi kapcsolathálóra irányuló kutatás során a bács mindegyik juhosgazda esetében meghatározta az összekötő viszony minőségét. A vele kapcsolatban álló négy gazda közül hármat egyszerű ismerősének, egyet pedig barátjának tart. Ezt azért is tartom fontosnak kiemelni, mert a kapcsolatok minősége a pozitív-negatív véleményalkotás szempontjából meghatározó lehet.

Az öt juhtartó gazda közül négy személy, azok, akik kapcsolatban álltak/állnak Vánca Imrével, hasonló véleményt fogalmaznak róla. Családjára és személyére nézve többnyire pozitív véleménnyel vannak: talpraesett, vállalkozó szellemű személynek tartják őt. Ismerik élettörténetét, tudják, hogy a juhászatba nagyszülei és nagybátyja családja mellett nevelődött bele. Azzal kapcsolatban, hogy Imre bácsként mióta tevékenykedik, már eltérőek a vélemények, egyesek úgy gondolják, hogy 5-6 éve, míg mások azt tartják, hogy több mint 10 éve. Ezzel szemben tudjuk, hogy Vánca Imre 2003-tól kezdődően vállalt felelőséget a juhtartó gazdák állataiért. A 2011-es év kapcsán pozitívként emelik ki, hogy az őszi legeltetéskor a bács ko-

rábban terelte egy nyájba a fejőjuhokat a kosokkal, s így a télen született bárányok húsvétra elég fejletté váltak ahhoz, hogy eladják őket.

Másképp vélekedik róla egy másik juhogazda, B. D., aki sohasem adta számba juhait Váncsa Imréhez, azzal az indokkal, hogy a bács alkalmatlan erre a feladatra. Az előző négy személy azt nehezményezi, hogy más bács hiányában, Váncsa Imre az előző évben a település összes juhogazdájának állatáért felelősséget vállalt, és nem tudta a gazdákkal kötött szerződés előírásainak megfelelően teljesíteni feladatait. Az *összeszedett* 700 darab fejőjuhot az esztena háromfős személyzete nem tudta naponta az elvárásoknak megfelelően megfejteni, így a juhok nagy része öszre meddővé vált. A megfelelő számú személyzet hiánya miatt a megígért sajtmennyiséget sem tudta kiadni a gazdáknak, így az *őszi juhelhányásig* a gazdák adósa maradt. A sajthiányt a juhok visszaszolgáltatásakor pénzbeli juttatás formájában pótolta.⁸⁶

Az öt gazda közül ketten a 2012-es év tavaszától az újból a Csikmadarasra érkező háromszéki, zágoni bács *seregébe* adták juhaikat. Ezt az előző év sikertelensége miatt tették. Ketten a szomszédos településre, Csikrákosra adták számba állataikat. Az öt gazda közül csupán egy személy volt, aki továbbra is kitarzott Váncsa Imre mellett, ő az, aki a legrégebben, nyolc éve áll gazdasági kapcsolatban a báccsal. A másik három gazda évente változtat bácsot, általában a megígért sajt és a számbaadás díjának függvényében döntenek afelől, hogy kihez adják számba állataikat. Egy korábbi, Váncsa Imrével készített interjúban a bács elítélően nyilatkozott ezekről a gazdák-ról, olyan személyekként határozta meg őket, mint akikre általában nem lehet számítani.⁸⁷ A juhtartó gazdák együttes véleménye volt, hogy 2012-ben meg fog oszlani a juhnyáj, ugyanis Váncsa Imre mellett két vállalkozó személy, a keleti fríz fajjuhot tartó Horváth Attila és az állatorvos, Antal Ernő társultak, juhaikat közös nyájba adták, és felelős pásztornak visszahívták a faluba azt a zágoni juhászt, aki korábban is felelősséget vállalt a madarasiak juhaiért. Saját juhaik számbaadása mellett felkínálták a lehetőséget a juhtartó gazdáknak, hogy ők is társuljanak és adják számba juhaikat a *seregbe*.

A juhtartó gazdákkal készített interjú adatai is azt támasztják alá, hogy az előző év sikertelenségei a juhtartó gazdákat arra sarkallták, hogy ne a falu szülöttéhez, Váncsa Imréhez, hanem a közeli falvak bácsaihoz vagy az újból a településre érkezett zágoni, Vaszi vezetéknévű bácsshoz adják juhaikat. A gazdáknak egy részét döntésében befolyásolhatta az is, hogy előző évben Váncsa Imre a tavasszal megállapított, juhonkénti 50 lejes számbaadási díjat – arra hivatkozva, hogy a juhokat egészség-

86 *Nem lehet rosszat mondani, csak kicsit tavalý ő es... kicsi félrelépés történt. Sok vót a sereg, s nem vót elegendő pásztor, hogy lehessen fejni.* (Fazakas Áron, Csikmadaras)

87 *Ő es a tavalý csöbe lépett. Megvót a sok állat, 700 darab fejős juh, tán így mondják. Pásztorra kicsi vót, valami betegség fellépett a juhoknál, azok elmeddültek, s így a sok embernek nem tudta kiadni a sajtot.* (Bíró Imre, Csikmadaras)

87 *Ez úgy van, hogy én már régebb foglalkozok, s akkor amikor nincs ahova adják, me szoktak jönni idegen bácsok es, ha nincs ahova adják, akkor hézám adják, az emberek között es különbség van, ott járkálnak, hintáznak. Egyik esztendőbe ideadja, másik esztendőbe nem adja ide, másik esztendőbe én nem fogadom el, s akkor így mennek, ámbolyognak. Van vagy hatvan darab gazda, amióta ezzel foglalkozok, azok örökké nálam vótak, s a többiek így ámbolyognak.* (Váncsa Imre, Csikmadaras)

ügyi ellátásban kellett részesítenie – felemelte, s ez többletköltséget jelentett a juhtartó gazdák számára. Mégis a fő indok, amiért a gazdák egy része a 2012-es évben nem tért vissza Vánzásához, az a juhokban tett kár. A gazdák panaszként fogalmazták meg, hogy az előző idényben, a fejőpásztorok hiánya miatt a juhokat nem fejték megfelelő módon, így hosszú távon azok tejelésében olyan elváltozás állott be, amely az újszülött bárányok táplálásakor is megmutatkozott.

Az adatközlők közül B. D. vélekedett a legellenségesebben Vánca Imrével kapcsolatban. Elmondása szerint sosem adta a bács seregébe juhait, általában a szomszédos faluba, Csíkrákosra vitte azokat. Véleménye szerint Vánca nem azt tartotta szem előtt, hogy a juhok megfelelő ellátásban részesüljenek, hanem azt, hogy számára anyagilag jövedelmező legyen a juhtartás. B. D. szélsőségesnek is nevezhető véleménye a báccsal kapcsolatban nem egyedülálló, ugyanis egy korábban rögzített interjú (a kutatás a naskalati esztena eszköztárára irányult) során az egyik adatközlő, A. J. azt nyilatkozta, hogy Vánca Imre nem méltó a bács címre, mert nem ért a fejéshez.⁸⁸ A báccsal szemben hasonló kritikát fogalmaz meg B. D. is, aki nehezményezi azt, hogy a bács nem tartózkodik eleget az esztenán, és csupán maroktelefonon tartja a kapcsolatot az esztenán tartózkodókkal.⁸⁹ Ennek kárát a tavalyi idényre vonatkoztatva abban látja, hogy mivel nem figyelt oda eléggé az esztenán történetekre, ezért a juhállományt betegség érte és emiatt a sajtelosztásban is hiány keletkezett.⁹⁰ A juhtartó gazda Vánca Imrét szembehelyezi egy szintén vállalkozó szellemű, fajjuhokat tenyésztő személlyel, Bartó Tiborral, aki (véleménye szerint) a saját juhait iránt nagyobb felelősséget érez, mint Vánca Imre.⁹¹ Kifogásolja ugyanakkor azt is, hogy a bács a juhok egészségének biztosítása érdekében nem olvas szakkönyveket.⁹² Nem csak a bácsra, de annak alkalmazottaira nézve is negatív kritikát fogalmaz meg, azt tartja, hogy a fejőpásztoroknak sincsen elég gyakorlatuk a juhtartásban, csupán az utóbbi időben tanulták meg a juhfejtést, korábban ugyanis szarvasmarhákat fejtek.⁹³

88 *Én megmondom tisztán: ő se fejni nem tud, se sajtot csinálni, ő csak főnökösködik. Ő fogad három pásztort vagy négyet. Fogad egyet, amelyik csak a sajtot csinálja. Az juhval nem mejen, az csak fej, s sajtot csinál. Ő úgy rendez. Hát, meg kéne fejje ő es. (A. J., Csíkmadaras)*

89 *Imiről amnyit tudok mondani, hogy juhot telefonról irányítani nem lehet. (B. D., Csíkmadaras)*

90 *A tavaly is esszedett vagy 700 darab juhot, s nem vót, aki fejje. Tudod, aki nincs aki megfejje, akkor hibádzik el a tőgye. Kevés ember vót az esztenán. Három ember meg kellett fejje, még megszáolni is sok. Annyira tönkretette a madarasi juhállományt. Hibádzik el a tőgye, olyan is van, hogy a tőgye elgennyeseik, s a tőgye leszakad. Tőle kérdeztem, hogy tudja-e, hogy ember egy szezonban mennyi juhot tud megfejni. Azt mondja: – Addig fejik, amíg megfejik. (B. D., Csíkmadaras)*

91 *Bartó Tibi olyan ember, hogy éjjel, amikor a juhok fiaznak, ő es ott hál a pásztornál. Nem úgy, mint Ződ Imi, hogy csak telefonról irányítom a juhot. Bartó Tibi olyan ember, hogy nyóc féle injekciót adott a juhoknak a tavaly. Hogy a juhot mentse meg a betegségtől. Hozta a tavalyelőtt, s ugye erre az éghajlatra át kell alakuljanak. Én vele jól vagyok. (B. D., Csíkmadaras)*

92 *Ződ Imre legalább egy szakkönyvet venne elé, s elolvasná, de semmi. Ő arra megy, hogy legyen 300 darab juha, a hírnévre megy, nem arra, hogy az a juh jól teljen ki. Azt mondja, hogy ha lesoványodik, tavasszal úgy es meghízik. A saját juhaival se törődik. Nem törődik, csak léhán, a hírnévre megy. Én az ilyent nem bírom. (B. D., Csíkmadaras)*

93 *Fejőknek ott van a két sógora. Most tanultak meg fejni juhot, met tehenet tudtak fejni, de a kettő ég, s föld. (B. D., Csíkmadaras)*

A báccsal készített előzetes interjúk ellentmondanak a juhtartó gazda véleményének. A bács ennek ellenkezőjét fogalmazta meg. Magát olyan embernek tartja, akinek elsődlegesen a juhtartás nem anyagi nyereséget, hanem hivatástudatot jelent. A juhászatot olyan mesterségnek tartja, amelyet csak akkor lehet végezni, hogyan az ember szereti és teljes odaadással végzi azt.⁹⁴

A település lakói körében is megoszlottak a vélemények Vánca Imre személyével kapcsolatban. Egy részük pozitívan nyilatkozott róla, míg mások főként negatív tulajdonságait helyezték előtérbe. Vánca Imrének a falubeliek általi megítélése kapcsán feleségétől érdeklődtem, aki férjéhez hasonlóan tisztában van azzal, hogy a közösség tagjai nincsenek mind jó véleménnyel róluk. Vánca Éva szerint a velük ellentétben levő személyek negatív viszonyulása elsősorban irigységből fakad⁹⁵, nem nézik jó szemmel azt, hogy a család vállalkozó szellemű és anyagilag is nagyobb fejlődést mutat azokhoz képest, akik kevesebb munkával szeretnének jobb életkörülményeket teremteni saját maguk vagy családjuk számára.

A vállalkozók és a helyi társadalom viszonya komplex mikrotársadalmi jelenség, ugyanis segítheti, de akadályozhatja is a vállalkozások létrejöttét és működését. Azok a vidéki személyek, akik a Székelyföldön vállalkozóvá válnak, általában azt tapasztalják, hogy e régió nem vállalkozásbarát környezet, mivel gyakori a vállalkozókkal szembeni ellenséges viszonyulás a falubeliek részéről (Oláh 2006: 39).

Egy korábbi, 2010-ben rögzített beszélgetés során rákérdeztem Vánca Imrere, mit gondol arról, hogy a juhtartó gazdák elégedettek-e a munkájával. A bács abban az évben több mint 50 juhtartó gazdával állt kapcsolatban, akik közül körülbelül 6-7 olyan személyt emelt ki, akik elégedetlenek. Az elégedetlenség okaként, feleségéhez hasonlóan, ő is az irigységet nevezte meg.⁹⁶

A falubeliek irigységre való hajlama és elégedetlensége összefüggésben lehet azzal is, hogy Vánca Imre nem azt a hagyományos bács szerepkört testesíti meg, amely korábban jellemző volt a faluban. Abban az időben, amikor még különvált az *esztenabírói* és *bács* szerep, a közösség belső rendszabályai előírták, hogy a bács állandó jelleggel az esztenán tartózkodjon, értsen a fejéshez és az állatokat megfelelő kezelésben részesítse. Miután megszűnt az *esztenabíró*ság a településen, a *felelős pásztorok*, vagyis a *bácsok* vállalták magukra azokat az adminisztratív feladatokat is, amelyeket korábban az *esztenabíró* végzett. Ez azzal járt együtt, hogy a bács még több feladatot kellett magára vállaljon: amellet, hogy az eszteneépület és ko-

94 *Ez a pásztorság olyan dolog, hogy azt szeretni kell. Ezt, aki nem szereti, az nem es tudja megtanulni. Sógoroméék es megszokták, olyan ösztön. Aki szereti a juhót, az olyan, mint egy rákbetegség, az emberbe szaporodik... Én azt csinálom, me szeretem. Gyermekkoromtól... amikor kicsikék vótunk, akkor így mielőtt a juhokot eszse nem szedték, öröztük, így a szomszédokét, vakációba, s őszel es. Vótak fogadott pásztorok, de míg nem vótak összeszedve, addig. Például május elsejéig, vagy Katalin utánig, miután a juhokot hazaadták, mi öröztük. (Vánca Imre, Csíkmadaras)*

95 *Rengeteg irigy ember van. Sokan irigykednek. Tiszta irigységből es nem veszik meg a kenyeret se tőlünk, hogy még annak es nekifogtunk. Na, de valamiből valami kell. Én kürtöskaláccstól elkezdve mindennek nekifogtam. Imivel fogtunk neki a kenyérsütésnek es. Irigység rengeteg van, de hogyan nem állsz neki valaminek, nem haladsz. Nincs ahogy. (Vánca Éva, Csíkmadaras)*

96 *Úgy van, hogy többfajta ember van. Ennyi gazdából van 6-7, akinek nem tetszik. Az egyiknek bosszúból nem tetszik. Most ugye irigy világ van. (Vánca Imre, Csíkmadaras)*

sár karbantartásáról, az *esztena* eszközeinek pótlásáról, illetve az esztena személyzetének élelmezéséről gondoskodott, időnként felügyelnie kellett az esztenán dolgozókat, ugyanakkor a sajtelosztás is az ő feladatkörébe került. A szerteágazó tevékenység végül is azt eredményezte, hogy a *felelős pásztorok* már nem tudták azzal az odaadással teljesíteni feladataikat, mint ahogyan korábban azt az *esztenabírók* és *bácsok* tették.

Az *esztenabíró* szerep megszűnésének racionális magyarázata van. A falubeliek szerint az *esztenabíróság* a rendszerváltást követő években szűnt meg. Korábban az *esztenabíró* feladata volt az esztenaépület és az ahhoz tartozó építmények javítása, karbantartása, cserébe ezért az *esztenabíró* minden juh után 1 kg sajtot kapott. A rendszerváltást követően az *esztenabírók* továbbra is kapták ezt a sajtmenyiséget, azonban a karbantartási munkákat a közbirtokosság alkalmazottainak kellett ellátniuk, így a közbirtokossági vezetőség úgy döntött, hogy felszámolják az *esztenabírói* szerepkört olyan módon, hogy az általa végzett tevékenységet ráruházzák a *felelős pásztorra*.

A falubeli juhtartó gazdák Vánca Imre fő jövedelmi forrásaként a juhászatot nevezték meg, ez annyiban igaz, hogy munkájának jelentős részét a juhtartással kapcsolatos tevékenység tette ki, azonban emellett időnként feleségével és barátaival együtt egyéb olyan munkákat is végzett, amelyekkel kiegészítette jövedelmét. Ilyen például a fakitermelés, de ide tartoznak olyan periodikus munkák is, mint a legelőtisztítás és a facsemete-ültetés. 2012-ben például az eladási céllal történő kenyérsütés szolgált kiegészítő jövedelemforrásként a család számára.

Mindezeket a tevékenységeket nem említették a juhosgazdák, ez egyrészt információhiányból is származhat, ugyanis a megkérdezett személyek és a bács közötti kapcsolat csupán a juhtartásra korlátozódott, de bizonyos bizalmas információk elhallgatásával is számolnunk kell.

Vánca Imre és felesége a velük való beszélgetések során több alkalommal is említették, hogy Imre, mielőtt bácsként kezdett el tevékenykedni, főként a fakitermelésből szerzett jövedelmet.⁹⁷ A településen élők közül az egykori közbirtokossági elnökkel konfliktusokkal terhelt volt a viszonya. Ez elsősorban abból adódott, hogy az elnök korábban Vánca Imrére és alkalmazottaira bízta Csíkmadaras legelőterüleinek tavaszi takarítását, viszont a 2011-es évtől anélkül, hogy előzetesen tudatta volna szándékát a báccsal, idegenből (Balánbányáról) hívott munkásokkal végeztette el ezt a munkát. Így ettől a jövedelemtől megfosztotta a bács családját, illetve azokat a falubelieket, akik szintén számítottak erre a keresetre. Vánca Éva az egykori közbirtokossági elnök ellenszenvét férje informáltságának tulajdonította, ugyanis Vánca Imre több olyan információval is rendelkezett, amelyeknek nyilvánosságra hozása a közbirtokossági hivatalra nézve nem hatott volna kedvezően.

97 *Vót két traktorom, erdőre jártam, de akkor es már tartottam az állatokat, s aztán erre döntöttem.* (Vánca Imre, Csíkmadaras)

Nekifogott traktorozni, fakitermeléssel foglalkozott előre. Csináltunk céget, s utána kezdtünk két esztendővel a juhászkodásnak. (Vánca Éva, Csíkmadaras)

A közbirtokossági hivatal vezetőségének Vánca Imrével szemben tanúsított el-lenszenve egy 2011-ben történt esemény kapcsán is megmutatkozott. Vánca Imre kellő tapasztalattal rendelkezve a közbirtokosság tagjainak megválasztásakor *cen-zornak* jelentkezett. A település lakói nagy számban támogatták a bácsot, azonban a közbirtokossági tagok nem mellette tették le a voksukat, hanem egy olyan személyt választottak meg, aki vele szemben rátermettségét oklevéllel is tudta bizonyítani.⁹⁸

A csíkmadarasi bácsot, Vánca Imrét a juhtartó gazdák véleményének tükrében vizsgáltam. Nem reprezentatív vizsgálatot végeztem, néhány juhtartó gazdával, azzal a céllal készítettem interjút, hogy szemléltessem, Vánca Imre személyéhez és tevékenységéhez egy másfajta (néha negatív) viszonyulás is kapcsolódik. Személyéről és tevékenységéről a faluban megoszlottak a vélemények. Látszólag bizalom jellemezte a bács és a hozzá forduló juhtartó gazdák kapcsolatát, azonban elbeszélgetve a gazdákkal, rögtön nyilvánvalóvá vált, hogy ez a bizalom nem minden esetben tartható fenn. A gazdák egy részét befolyásolták azok a sikertelenségek, amelyek 2011-ben meghatározták Vánca Imre tevékenységét. Ezek a személyek már nem szándékoznak az ő „ügyfelei” lenni, helyette újból a településre érkező háromszéki bácsra bízzák juhaikat. Általában azok a gazdák teszik ezt, akik korábban már kapcsolatba kerültek az említett személlyel. Ezzel szemben vannak olyan gazdák is, akik több mint nyolc éve visszatérő kliensei a bácsnak, ők a kisebb-nagyobb sikertelenségek ellenére sem adták idegenhez állataikat, számukra fő szempont, hogy a juhaikért felelősséget vállaló személy helyi, a faluközösségben szocializálódott egyén legyen. Emellett kitartásukat meghatározta az is, hogy velük szemben Vánca Imre éveken át, a tavasszal megkötött szerződés feltételeit betartva járt el.

A bács a kutatás idején tudatában volt annak, hogy Csíkmadarason olyan juhtartó gazdák is élnek, akik nem nézik jó szemmel az ő tevékenységét. Feleségével együtt úgy gondolták, hogy ezeknek a személyeknek a magatartása elsősorban a velük szemben tanúsított irigységből fakad. A bács személyére és tevékenységére nézve szélsőséges vélemények is megfogalmazódtak. Azok a megkérdezett személyek, akik juhtartóként sohasem kerültek kapcsolatba a báccsal, elítélően nyilatkoztak róla. Ennek fő okát abban látom, hogy elvárásaik túlmutattak azon a szerepkörön, amelyet Vánca Imre valójában betöltött. Olyan elvárásokat fogalmaztak meg, amelyek elsősorban a hagyományos bács szerepkörhöz tartoznak, azonban Vánca Imre vállalkozó státusától fogva azokat nem tartotta saját feladatának.

A bács megosztó személyisége 2012 után a csíkmadarasi juhtartó gazdák különválását eredményezte. Ez a bácsra nézve kevesebb tőkefelhalmozással járt, azonban a juhtartó gazdák megoszlásának köszönhetően, a számba adott állatok jobb ellátásban részesültek, így a juhosgazdák elégedettsége továbbra is a juhtartás melletti kitartásukat eredményezte.

---

98 *Ezek a johosok melléálltak így nagyjából... indult ezen a közbirtokossági választáson Imi es ilyen cenzornak, na de nem erőst támogatták. A nép melléje állott, met négyszáz szavazata megvolt neki es, csak eppenséggel egynek annyi könyve vót, hogy Imit kítette. Nem jutott bé. Ellene sokan vannak, met ugye tud mindenfélét. Tisztában van az erdővel es, a reglőkkel es.* (Vánca Éva, Csíkmadaras)